

DAUNELE DE MEDIU ADUSE PATRIMONIULUI COMUN AL UMANITĂȚII. CONSIDERAȚII PRIVIND RĂSPUNDEREA STATELOR

Oana-Maria HANCIU

Abstract

"Environmental damage caused to the joint patrimony of humanity. Considerations regarding the states' liability"

In this study, the author deals with the issue of environmental damage caused to the joint patrimony of humanity.

The structure and the content of the article reveal the comments upon the concept of joint patrimony of humanity, upon the states' liability for damages caused to the joint patrimony of humanity, taking into consideration, for the purpose of the above-mentioned, the doctrine developed by certain important names in the field of domestic and international law (M. Rémon-Gouilloud, M.A. Fitzmaurice, R. Lefeber, X. Hanqui, M. Duțu, R. Mița-Bestelie).

Finally, the author formulates brief considerations regarding the need for cooperation among all states for the protection and operation of the joint patrimony of humanity.

Keywords: joint patrimony of humanity; states' liability; damages; international law; cooperation.

Introducere

În ultimii ani am fost martorii dezvoltării unor noi concepte care au impact asupra dreptului internațional al mediului. Cele mai importante sunt în mod indubitabil patrimoniul comun al umanității și echitatea între generații. Conceptul de patrimoniu comun al umanității este printre puținele concepte din dreptul internațional care a dat naștere la multe controverse. Totodată, acesta este în strânsă legătură cu conceptele de interes comun și preocupare comună sau de noțiunea de *res communis*, care în dreptul internațional se aplică mării libere, atmosferei, spațiului cosmic, fundului mărilor, prin urmare bunurilor globale care nu fac obiectul drepturilor individuale și a apropierii lor.

Conceptul de patrimoniu comun al umanității își are originile în dreptul roman, unde Gaius a făcut o clasificare a bunurilor ca fiind bunuri *res sacrae* sau *res religiosae* și bunuri *res universitatum*, *res publicae* sau *res communes*.^[1]

Ideea de patrimoniu comun al umanității a mai fost analizată și de Andreas Bell în 1832, acesta descriind oceanele ca fiind patrimoniul umanității indivizibil.^[2]

Conceptul modern de patrimoniu comun al umanității a fost inițiat de către ambasadorul maltez Pardo în anul 1967 prin discursul său adresat Adunării Generale a Națiunilor Unite, și care în viziunea malteză conceptul de patrimoniu comun al umanității are 5 implicații fundamentale, astfel:

- În primul rând, conceptul de patrimoniu comun al umanității nu poate fi înșușit, fiind liber a fi folosit de toată comunitatea internațională.

- În al doilea rând, Pardo susține necesitatea unui sistem de management în care toți utilizatorii să aibă obligația de a împărții rezultatele obținute din folosirea patrimoniului comun al umanității.

- În al treilea rând, implică o împărțire activă a beneficiilor, nu doar cele financiare, dar și în ceea ce privesc tehnologiile utilizate, astfel transformând radical relațiile convenționale dintre state și conceptele tradiționale de ajutor de dezvoltare.

- În al patrulea rând, conceptul de patrimoniu comun al umanității implică folosirea resurselor doar în scopuri pașnice.

- În final, Pardo consideră că cel de-al cincilea element implică solidaritatea dintre generații, mai exact „drepturile generațiilor viitoare”.

Acest concept și-a găsit însă pentru prima consacrarea la nivelul dreptului internațional în cadrul Conferinței ONU privind dreptul mării. Mai apoi, Luna și celelalte corpuri cerești au fost declarate patrimoniu comun al umanității prin Acordul din 5 decembrie 1979, iar la Convenția privind dreptul mării din 10 decembrie 1982, resursele minerale ale marilor funduri marine au fost declarate și ele ca aparținând patrimoniului comun al umanității.

Analiza ideii de patrimoniu comun al umanității apare și la Convenția UNESCO din 16 noiembrie 1972 privind protecția patrimoniului mondial cultural și natural, în Convenția de la Berna din 19 septembrie 1979 privind conservarea vieții sălbatice și a mediului natural al Europei, în Convenția de la Canberra din 20 mai 1980 privind conservarea faunei și florei marine a Antarticii, în Convenția privind biodiversitatea din anul 1992, în Convenția de la Viena privind stratul de ozon din anul 1985, în Tratatul spațial din 1967 etc.

Răspunderea statelor pentru daunele provocate patrimoniului comun al umanității

Problema răspunderii statelor pentru daunele provocate patrimoniului comun al umanității este destul de delicată. Dificultatea apare când se pune problema dacă un stat are *locus standi* în fața Curții Internaționale de Justiție în încercarea de a semna o încălcare a unei obligații internaționale de către alt stat cu privire la daune provocate patrimoniului comun al umanității.

Rezolvarea acestei probleme își poate avea soluția în aplicarea conceptului *erga omnes* și poate în normele *jus cogens*. S-a susținut în doctrină că statele nu au un interes individual în protecția mediului la nivel global, ci un interes colectiv^[3].

Pentru a putea invoca răspunderea statelor pentru daune provocate patrimoniului comun al umanității în primul rând trebuie identificată o obligație internațională care a fost încălcată. Conceptul *erga omnes* ridică o serie de probleme legale, în sensul dacă un stat poate să invoce în numele comunității internaționale producerea unei daune patrimoniului comun al umanității de către alt stat.

Această problemă s-a încercat a fi soluționată, deși în mod indirect, de Comisia de Drept Internațional (CDI) în *Proiectul de articole privind răspunderea statelor pentru fapte internaționale ilicite (2001)*, avându-se în vedere rapiditatea progreselor din dreptul internațional al mediului, în special în domeniului resurselor comune^[4].

Daunele provocate bunurilor libere (cele care nu se află în jurisdicția niciunui stat) pot lua forma daunelor provocate altor state în aceste zone (regiunile polare, marea liberă, atmosfera sau spațiul cosmic) dar și daune provocate resurselor comune și mediului însuși.

Invocarea răspunderii în aceste cazuri se va face potrivit dispozițiilor articolului 42 din Proiectul de articole al CDI, care precizează că un stat este în măsură să invoce răspunderea altui stat pentru încălcarea unei obligații internaționale atunci când privește printre altele și comunitatea internațională ca ansamblu.

De asemenea, articolul 48 din Proiectul de articole precizează că orice stat, chiar dacă nu este statul vătămat poate să invoce responsabilitatea altui stat dacă obligația încălcată aparține unui grup de state inclusiv al acestuia, și este stabilită pentru protejarea unui interes de grup, sau dacă obligația încălcată aparține comunității internaționale în ansamblu.

Comisia de Drept Internațional precizează în comentariile sale că răspunderea în relație cu obligațiile multilaterale poate fi clasificată în obligații *erga omnes*, adică toate statele au dreptul de a invoca răspunderea, și în obligații *erga omnes partes*, semnificând că toate statele părți au dreptul de a invoca răspunderea. Obligațiile multilaterale presupun că orice stat afectat de o încălcare a unei obligații internaționale sau care manifestă un „interes special” poate invoca răspunderea^[5].

În acest sens, Curtea Internațională de Justiție a dat o interpretare interesantă în privința distincției dintre obligațiile statelor față de comunitatea internațională în ansamblu și cea față de alt stat, precizând în cauza *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgia v. Spania)* că „reieșind din importanța drepturilor în cauză, toate statele pot fi considerate ca având un interes juridic în ceea ce se referă la drepturile care trebuie protejate; obligațiile despre care este vorba sunt obligații *erga omnes*”^[6].

În proiectul său privind răspunderea statelor, CDI a tratat și problema obligațiilor *erga omens*, identificând în articolul 19 inițial, în timpul primei citiri, două feluri de obligații internaționale încălcate: crimele internaționale și delictelor internaționale. O crimă internațională a fost definită ca fiind „un act internațional ilicit care este rezultatul unei încălcări de către un stat a unei obligații internaționale atât de esențială pentru protecția intereselor fundamentale ale

comunității internaționale încât încălcarea sa este recunoscută ca o crimă de întreaga comunitate.” Și precizează în continuare, că o crimă internațională poate rezulta, *inter alia*, dintr-o „încălcare serioasă a unei obligații internaționale de importanță esențială, cum ar fi cele care interzic poluarea masivă a atmosferei sau a mărilor”.

Dar, datorită nenumăratelor controverse legate de conceptul de crimă internațională, articolul 19 a fost în cele din urmă anulat la cea de-a doua citire. Cu toate acestea, conceptul de „încălcare gravă a unei obligații internaționale” s-a păstrat în finalul articolelor^[2]. Astfel, potrivit articolului 40, „dacă obligațiile care decurg din norme obligatorii de drept internațional” sunt grav sau sistematic încălcate de statul răspunzător, acestea determină o încălcare gravă a obligațiilor internaționale de către statul răspunzător.

Principiul potrivit cărui statele au obligația de a se asigura că activitățile întreprinse sub jurisdicția lor (*rationae loci*) sau sub controlul lor nu cauzează daune altor state sau care nu se află sub jurisdicția niciunui stat a fost afirmat atât la Conferința de la Stockholm cât și la cea de la Rio de Janeiro. Statele au obligația de a proteja mediul în ansamblul său, însă de cele mai multe ori este dificil să demonstreze că au *locus standi* în a invoca răspunderea altui stat pentru daune provocate bunurilor comune.

În prezent, dacă un stat-parte la un acord încalcă o obligație internațională, alte state părți au posibilitatea de a invoca răspunderea statului respectiv. Însă, din punct de vedere al protecției mediului, această abordare este cam restrictivă, în situația în care se consideră că doar un stat parte la un acord internațional are interes în a invoca răspunderea altui stat. Pe de altă parte, posibilitatea ca un stat care nu este parte la un acord internațional să invoce răspunderea internațională a altui stat ar însemna un deserviciu regimului tratatelor.

În domeniul protecției mediului, principiul patrimoniul comun al umanității este acceptat în cazul resurselor minerale din teritoriile submarine, iar orice încălcare a intereselor din zona internațională a teritoriilor submarine (în continuare, zona), reglementată printr-un tratat poate fi privită ca afectând interesul oricărui stat parte. Cu toate acestea, recunoașterea interesului colectiv al statelor în problematica protecției mediului este destul de limitată.

Creșterea cerinței și a prețurilor la nivel mondial pentru metale, precum și dezvoltarea tehnologiilor miniere au dus la creșterea interesului pentru a exploata în scop comercial mineralele din zonă. Autoritatea Internațională a Teritoriilor Submarine a adoptat recent, în acest sens, regulamente privind explorarea și exploatarea numeroase minerale marine, ca de exemplu, noduli polimetali.

Prevederi legate de răspunderea pentru daunele de mediu provocate de exploatarea minieră a fundurilor mării le găsim în Convenția din 1982 partea a XI-a privind exploatarea minieră a zonei internaționale a spațiilor submarine și a XII-a privind mediul marin.

Statele sunt răspunzătoare pentru daunele de mediu din aceste zone, provocate de operatorii naționali (companii miniere) doar în măsura în care

eșuează în a stabili în plan intern norme și reglementări în acord cu prevederile convenției. Articolul 22 al anexei III la Convenția ONU privind dreptul mării stabilește că un operator este răspunzător din punct de vedere civil pentru orice daună provocată de o activitatea ilegală din dipul exploatării miniere

În strânsă legeătură cu conceptual de patrimoniu comun al umanității este problema echității între generații și a „drepturilor generațiilor viitoare”, recunoașterea acestor drepturi fiind exprimată în numeroase tratate și declarații internaționale.

„Drepturile generațiilor viitoare” ridică problema solidarității între generații în conservarea și păstrarea calității mediului^[8]. Potrivit Declarației de la Stockholm din 1971 „omul...are îndatorirea de a proteja și de a ameliora mediului pentru generațiile prezente și viitoare”. Principiul 3 al Declarației de la Rio din 1992 reafirmă și el drepturile generațiilor viitoare susținând că „dreptul la dezvoltare trebuie realizat într-o manieră care să satisfacă nevoile relative la dezvoltare și la mediu ale generațiilor prezente și viitoare.” Ideea este reluată și în Convenția-cadru privind schimbările climatice unde se precizează că „incubă părților să păstreze sistemul climatic în interesul generațiilor prezente și viitoare.”

Se pune însă problema „în ce măsură sunt interesele generațiilor viitoare luate în considerare în discuțiile actuale privind răspunderea și despăgubirea, și în evaluarea daunelor în cazul unui prejudiciu”^[9].

Concluzii

La nivel internațional trebuie să existe o cooperare între toate statele pentru protejarea și exploatarea patrimoniului comun al umanității, tinând cont de interesele tuturor părților, în special al țărilor în curs de dezvoltare, care de cele mai multe ori nu au capacitatea reală de a exploata bunurile comune, fiind astfel în dezavantaj.

Conceptul de patrimoniu comun al umanității a întâmpinat de multe ori opoziții în principal din partea statelor dezvoltate, fapt ce a încetinit dezvoltarea conceptului. Cei mai importanți pași au fost făcuți însă prin reglementarea spațiului cosmic și în privința resurselor de la mare adâncime din zona internațională a teritoriilor submarine. În ultimii ani, comunitatea internațională a manifestat o deosebită preocupare și asupra regiunilor polare afectate în principal de schimbările climatice, și asupra problemei deprecierei stratului de ozon.

Referințe

1. Lefeber, “The Exercise of Jurisdiction in the Antarctic Region and the Changing Structure of International Law : The International Community and Common Interests”, *Netherlands Yearbook of International Law*, Vol. 21 (1990)
2. Malgosia A. Fitzmaurice, *International Protection of the Environment*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, Volume: 293, Brill | Nijhoff, Leiden | Boston, 2001

3. Mircea Duțu, *Introducere în dreptul penal al mediului*, Ed. Hamangiu, București, 2013
4. Raluca Miga-Beșteliu, *Drept internațional public*, vol. I și II, ed. 2, Ed. C.H.Beck, București, 2014
5. Mircea Duțu, *Dreptul internațional al mediului*, Ed.Economică, București, 2004
6. Xue Hanquin, *Transboundary Damage in International Law*, Cambridge University Press, 2009. [icj-cij.org](http://www.icj-cij.org)

* Lucrarea face parte din teza de doctorat: Răspunderea internațională a statelor pentru daunele de mediu transfrontaliere

**Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul "Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamental și aplicată românească", număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/140106. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Investește în Oameni!

[1] Martine Rêmond-Gouilloud, *Du droit de détruire. Essai sur le droit de l'environnement*, Presses Universitaires de France, Paris, 1989, p. 147

[2] Malgosia A. Fitzmaurice, *International Protection of the Environment*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, Volume: 293, Brill | Nijhoff, Leiden | Boston, 2001, p. 150

[3] R. Lefeber, "The Exercise of Jurisdiction in the Antarctic Region and the Changing Structure of International Law : The International Community and Common Interests", *Netherlands Yearbook of International Law*, Vol. 21 (1990), p. 91.

[4] Xue Hanquin, *Transboundary Damage in International Law*, Cambridge University Press, 2009, p.237

[5] Malgosia A. Fitzmaurice, *International Protection of the Environment*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, Volume: 293, Brill | Nijhoff, Leiden | Boston, 2001, p. 178

[6] <http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/csummaries/cbtsommaire700205.html>

[7] X. Hanquin, op.cit., p. 242

[8] Mircea Duțu, *Dreptul internațional al mediului*, Ed.Economică, București, 2004, p.148

[9] Malgosia A. Fitzmaurice, *International Protection of the Environment*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, Volume: 293, Brill | Nijhoff, Leiden | Boston, 2001, p. 202